

Természetesen nem hiányozhattak a *klasszikus mesefeldolgozások* sem. Ezek játékidője általában túllépte a fesztiválok ma már elvárt 50 perces hosszúságot, de ezek tükrözték legjobban a hétköznapi gyerekszínházi gyakorlatot.

Ezek közül kimagaslott a brémai gyerekszínház *Katica avagy a tűzpróba* című előadása. Heinrich von Kleist drámájának gyerekszínházi adaptációját négy színész és egy ütőhangszeres művész játszotta. Jó példát mutatott arra, hogyan lehet klasszikus drámákat az eredeti mondanivaló sérülése nélkül közelebb vinni a gyerekközönséghez. Úgy gondolom, a magyar gyerekszínháznak nincs mit szégyenkeznie, de van mit tanulnia a látottakból.

Kép nappal a konferencia után Bécsben, a német nyelvterület és a kelet-európai gyerekszínházak fesztiválján végre nekünk is módunkban állt bemutatni tudásunkat. Bán János a *Kukacmatyi* című előadásban remekelt. Minden érzékszerve reagált a közönségre, miközben lefegyverző virtuozitással játszotta a mesét a magányos öregúr és Kukacmatyi barátságáról. A nézők, a gyerekek és a színházi szakemberek felállva ünnepelték. Nem értették, miért nem szerepelt a darab Tromsø-ben, ahol szerintük a legjobbak között lett volna a helye.

Talán majd legközelebb. Dél-Koreában.

Egy magyar marslakó színházi sétái Svédországban

Novák János

A kifejezést Eric Berne-től kölcsönöztem. Az ő marslakója nyelvtudás és előképzettség nélkül is érti a szülői veszekedések igazi üzenetét. Mivel svédországi tanulmányutamra az ő *Sorskönyv*-ét vittem magammal, adódik az összehasonlítás, magyar marslakóként, előzetes felkészülés és nyelvtudás nélkül is boldog részese lehettem *Stockholm* és *Göteborg* színházi hétköznapijainak. A január 11-25. között látott 20 előadás, próbák és beszélgetések nélkülözték ugyan a fesztiválokra jellemző exkluzivitást, de az Operában a prózai, zenés, gyerek és táncszínházi előadásokon, kabarén és „levesszínházi” pódium műsorokon – a gazdasági nehézségeket épphogy csak megsejtő – virágzó, jeles társulatokat, kitűnő alakításokat és a magas jegyárak ellenére a telt házakat mutató „hétköznapi” előadásokat láthattam.

Január lévén még az előző félév nagy sikereit játszották. Nagy bánatomra a Kalmar-i Byteatern és a több gyerekelőadást is országszerte turnéztató Riksteater (svéd birodalmi színház) épp szünetelt, de hála a Riksteater dramaturgjának, Torbjörn Hjelmnek, színházában megnézhettem egy gyerekdarab próbáját és magammal hoztam vagy 10 gyerekelőadás szövegkönyvét. Ezzel részben teljesítettem eredeti küldetésem, hiszen tanulmányutam során elsősorban a *svéd gyerekszínházakra* voltam kíváncsi.

12 évvel ezelőtt Pogány Jutkával és Korcsmáros Gyurival hármásban beutaztuk Svédországot és a gyerekelőadások olyan sokszínű, változatos, vezető művészek által írt, játszott és rendezett gazdag kínálatát láthattuk, ami már akkor is irigylésre méltó volt.

Pár év múlva a Kolibri Színház megalakulásakor a svéd példa nyomán hoztuk létre gyerekszobaszínházunkat a Kolibri Fészket, és egy svéd darab bemutatójával, a *Kukacmatyi*-val alapoztuk meg az itteni repertoárt.

Úgy gondoltam, ennyi év után izgalmas lehet megnézni, ma vajon mit csinálnak a példaképek.

A svédek gyermekek iránti tisztelete, érdeklődése azóta sem csökkent.

A húsz koronásról Selma Lagerlöf és mesehőse, Nils Holgersson néz ránk. Másik klasszikus meseírójuknak, Astrid Lindgrennek állandó kiállítóterme van Stockholmban (Junibacken), ahol mesehősei között játszhatnak a gyerekek.

Idén Európa kulturális fővárosa Stockholm. Az 1998. január 17-i megnyitót követően (külön szerencse, hogy ezen is jelen lehettem) az első hónap a gyerekeké volt. Kiállításmegnyitók, kiadványok és se-regnyi új svéd mesekönyv jelzi, nem tartalmatlan gesztusról van szó.

A stockholmi Királyi Dramaten Színház és valamennyi városi színház minden termében, nagyban és kicsiben egyaránt játszanak gyerekdarabot, minden színházban van székelő párna és van rámpa, ahol a tolószékes gyerekek közlekedhetnek. Az óvodásoknak speciális kis nézőtéren 45 perces darabokat játszik a Dockteater Tittut magánszínház. Az egyszerű mesében csodák, élő és bábszínházi elemek, dalok fűszerezik a játékot. Erre a kis színházra odafigyel a svéd színházi szakma, több színházi lapban is olvastam róluk. Előadásuk és az óvodások számára kialakított játszószobák elvarázsolnak. Egy másik magánszínház a Pantomim Teatern előadása után megrendítő volt látni, hogyan „beszéli meg” bliss-nyelven a művész a nézőtéren ülő süketnémákkal a látottakat.

A magánszínházban nincs „fölösleges” ember. Négyen, hatan eresztik be a nézőket, működtetik a technikai berendezéseket és játsszák az előadásokat. Sok, ma már állami színház sikerét erős gyerek-színházi indulás alapozta meg. A Kalmar-i Bábszínház a Göteborgi Bacca Teater (Eva Bergman színháza) vagy a stockholmi Unga Klara a világhírű Suzanne Osten vezetésével ma már városi színházként működik, állami költségvetéssel és erős, nem csak gyermekszínházi repertoárral.

A stockholmi királyi Dramaten Színház egyik termében játsszák *A kis herceg*-et, felváltva más gyerekdarabokkal, de nagyobb termeiben is játszik mesedarabokat.

Az 1200-as nézőterű, gyönyörű – a budapesti Zeneakadémia nagytermének díszítő motívumait idéző – szecessziós nézőtéren Csehov és Arthur Miller darabjai mellett műsoron tartják Astrid Lindgren klasszikusát, a *Mio, édes fiam*-at is.

Az itt látott *Cseresznyés kert* egy dán rendező, Cars Kleberg munkája, jelentős színészekkel, „fölstilizált” díszletben és zenével. Az előadás ízlésben legjobban elcsúszott jelenetében, a táncmulatságnál az ólomkristály csillárok alatt a szoba lilává, a folyosók vörössé változtak, a betáncoló szereplők között break-dance-os fiatalok pörögtek a hátukon, klasszicizáló muzsikát játszó vonósnégyes hangjaira. Az előadás máskülönben a tradicionális Csehov-előadások hangján fogalmazott. Firsz szerepében mintha a nemrég elhunyt Benkő Gyulát láttam volna a színpadon. Erland Josephson alakítása szívbemarkoló volt.

Rég várt találkozásra készültem egy másik nézőtéren a színháznak (Elverket Dramatern). Robert Wilson, Tom Waits, William S. Burroughs zenés darabját, a *Black Rider*-t, sok színház szerette volna bemutatni, de tudtommal először más rendezésében a Göteborgi Drámai Színház kapta meg az előadás-hoz a szerzőktől a jogot.

Az 1000 fős nézőtér, a fogadóhelyiségek, az étterem a pompakedvelő magyar ízléshez képest puritán volt, de a színház technikai felszereltsége minden igényt kielégített. Mégis elmaradt a várt hatás. A lejtős színpad áttetsző eresztékein beszivárgó füst, a vetített hátterek, a tökéletes hangtechnika csak halvány visszfényt adtak a Bob Wilson rendezte előadásnak. Az énektechnikai tökéletesség helyetti viccelődés, a lenyűgöző látványosság helyett kevésbé meggyőző jelzések jellemezték a játékot. A várt nagy élmény elmaradt, de az ördögöt játszó Staffan Göthe démoni figurája megmutatta, lehetne ezt a darabot másképp is játszani.

Staffan Göthe gyermekszínházi szerzőként és rendezőként is jelentős. Épp az ő darabját próbálta a Riksteater látogatásomkor.

Még a Dramaternnél – Bergman egykori és jelenlegi színházánál – időzve meg kell említsem: volt egy előadás, Arthur Miller *Édes fiam* című darabja, ami igazán hatott rám, pedig a darabot nem ismerem („marslakó”) és az első öt percben vetített filmes látványosságtól eltekintve a szereplők az előfüggöny sikhájában álltak vagy ültek és beszéltek. Mégis a nézőtér feszült figyelméből éreztem az előadás jelentőségét, a színészek erejét. Ulf Friberg, az egyik fiút játszó művész, minden külsődleges eszköz nélkül építette fel a végső tragédiáig ívelő szerepét. Ezen az erősen verbalitásra épülő előadáson és ezután még sok ott töltött estén gondoltam arra, hogy nálunk a nagy prózai előadások egyre kisebb termekbe szorulnak vissza – kár.

Úgy tudom, a Magyar Nemzeti Színház nézőtere sem lesz 1200 néző befogadására alkalmas, pedig lehet, hogy pár év múlva a gazdasági fellendülés hullámai feltámasztják az igényt – ez most még csak a multiplex mozikban tapasztalható – a nagy nézőterek iránt.

Stockholmban, a modern üvegfalú városi színházban is legalább három nagy terem és több kamarszínház szolgálja a nézők kényelmét. Az egész színházi komplexum – a mozgólépcsőkkel, vendéglőkkel és kiállítótermekkel – leginkább egy modern bevásárlóközpontra emlékeztetett. Az épület három önálló

társulat otthona. A nagyteremben a *Hegedűs a háztetőn*-t és egy Kenneth Graham klasszikus mesét, *A szél a fűzfák között* láttam, Alan Benneth feldolgozásában.

A *Hegedűs a háztetőn* az egyik legpontosabban értelmezett előadás volt a látottak közül. A mellékszereplők és statiszták egyaránt „jelen voltak”. A főszereplő ízlésesen, erőteljesen, de heroikus pózoktól mentesen játszott. A díszlet legfőbb eleme három, lécekből összerakott háztető volt, melyek alá néha begurították a helyszíneket, máskülönben vészjóslo madárként lebegtek, átalakultak, mindig funkcionálisan. Nem nagyzenekar, de nem is klezmer-band kísérté az előadást. Az énekteljesítmények egyenletesen magas színvonalúak voltak. A nézőtéren többségben fiatalok és nagyszülők ültek.

Az *A szél a fűzfák között* cmű mesejátékot is este, kisgimnazistáknak játszották. A prózai játék jól működött az 1200-as nézőtéren. Rengeteg rendezői ötlet fűszerezte a játékot. A smink és jelmez ritkán látható egysége, gazdagsága jellemezte az előadást. Az állatszerepeket játszó színészek erős karaktereket formáltak, ízlésesen és sok humorral, de meg sem próbálták a főszereplő béka színészi eszköztárát utánozni. A békát játszó színész szinte mindent elkövetett a színpadon, amit „nem lehet”. Peter Harrison, a nagy clownok bátorságával és virtuozitásával cikázott a fenyegető szülői és gyermeki viselkedési formák között (lásd ismét Eric Bernet) lehetőséget adva a gyereknézőknek, hogy „felnőttként” kinevezhessék őt.

Fábri Péter három éve ajánlhatja nekünk ezt a darabot. Ha hallgatok rá, már rég a Kolibri Színház sikerdarabja lenne ez a mese is.

Itt szólok egy felfedezésemről: miért nincs Svédországban vastaps, még a legnagyobb siker esetén sem? Megfigyelésem szerint a svédek triolákban tapsolnak, hármanként lehet felfedezni némi hangsúlyt, ebből pedig sohasem lesz vastaps. (Kérem, mások is ellenőrizzék felfedezésem!) A főszereplő azt a pimaszságot is megengedte magának, hogy leintse, majd újra bevezényelje a tapsot. Ezzel együtt a negyedik közös meghajlás után véget ért a tapsorkán.

A városi színház egyik oldaltermében kis társulattal működik egy bábszínház, a magánszínházakhoz hasonló kis nézőterrel, de állandó társulattal. *Csodabonbon* című előadásuk főszereplője egy modern, mai boszorkány, aki a reklámok mindenhatóságában bízva úgy gondolja, örökké fog élni. A fogságba esett kislányt két fiú megmenti és a csodabonbon segítségével bevarázsolják a boszorkányt a televízióba, ahol a reklámfilmek örökkévalóságában boldogan szerepel tovább. Bár virtuóz volt a bábmozgatás, esztétikus a díszlet és báb, átélt és szép előadás, a darab zavarosnak tűnt.

Az európai bábozás nagy korszakát képviseli a 70-es évek svéd sztárja, Michael Meschke. Marionett színházában ma már a főszerepet 5000 bábból álló gyűjteménye játssza. Kiállítótermében Tadeus Kantor *Halott osztály*-ának képeit és rekvizitjeit lehetett megtekinteni. A bábszínházban épp egy marionett *Faust* előadást játszottak felnőtteknek: gyönyörű bábokkal, de nem hibátlan mozgatással, és a 70-es évek kissé poros dramaturgiájával, *Kasperl*-lel felvizezve, elviccelve játszotta a történetet. Az előadás prózai részei magnóról szóltak. Érdekesebb volt az a mesejáték, amit klasszikus, nagy sikereinek részleteiből állított össze a gyerekeknek. A bábraktár pincéjében elevenedett meg, a régi díszletek között, Meschke megannyi klasszikus rendezésének egy-egy jelenete. *A kis herceg*, a *Micimackó*, és a *Petruska*, valamint más svéd klasszikus mesék rekvizitjei a pince zegében-zugában voltak berendezve. A nézőket a színház stúdiósai vezették körbe, ők játszották a jeleneteket is. Igazi élmény volt.

Az a színházi tér, amire már rég „fáj a fogam”, Göteborgban, Eva Bergmann színházában, a Bacca Teaterban várt rám. Egy régi gyárépület csarnokában tökéletes akkusztikájú, technikailag tökéletesen felszerelt épületben játszották Herming Mankell darabját, amely igazi kuriózum. A szerző hat hónapot a Mozambiki Maputóban él, és hat hónapot pedig Göteborgban. Afrikai meséit egy svéd bányamérnök, egy vízkutató meséli el. A nézők vándorolnak. Az óriási térben 9 nézőtér és színpad tűnik elő, majd vész a sötétbe. A lírai mesék (minden színpadhoz egy szereplő története társul) a sajátos afrikai gondolkodásba engednek bepillantást, igazi embermeséken keresztül. A Bacca Teater kis termében, egy arénaszerű nézőtéren *Iphigeneia* drámája elevenedik meg. Egy mai fiú a protagonista és a kórus egy személyben. Ő értelmezi a klasszikus történetet. A szereplők egy óriási könyv lapjai közül lépnek elő. Az előadás igazi csúcspontja, amikor a gyermekük feje fölött vitatkozó Agamemnon és Klytaimnéztra svéd-ről angolra vált. A jól ismert „Nicht vor dem Kindern” svéd változata egyszerre nevetséges és félelmetes, klasszikus és mai.

Miközben a Bacca Színház nagy sikerrel játszik gyerekeknek, a svéd színházi szakma egy göteborgi botránytól hangos. A város csökkentette a Stadtteater költségvetését, városi biztost nevezett ki, aki a társulat feloszlását, az épület átépítését javasolta. A társulat elérte, hogy újra kiírják az igazgatói állást,

de nem akadt rá jelentkező. Senki sem vállalta, hogy ebben a zavaros helyzetben a társulat élére álljon. Göteborgban, a Folkteaterben látott esti felnőtt előadáson a F. G. Lorca műveiből írt *Barracca*-ban először láttam félházas tartózkodásom alatt. A társulat egyik zeneszerzője és rendezője, Lars-Eric Brossner mesélte, a Stadtteater körüli botrány elvette a felnőtt nézők kedvét a színházba járástól. Milyen szomorú, és milyen ismerős történet!

De vissza a stockholmi Stadtteaterbe! Az Unga Klara egyik alapítója, Gunnar Edander zeneszerző a „leveszínház” két előadására invitált. A nézőtérben lépcsősen elhelyezett asztalok, a művészek levest szolgálnak fel, déli 12 óra, kezdődik az előadás. Nyolc éve próbálták ki ezt a színházi formát (előadások ebéddidőben), azóta több színházban leutánozták. Jegyeket fél évre előre kell váltani, mert mindig teltház van.

Az egyik előadás, Strindberg életéből vett jelenetekkel és dalokkal, jól éneklő magyar színészért kiált – szívesen bemutatnám a Kolibri Pincében (levest is főznék hozzá).

Végül a két legnagyobb élményem. Az egyik: Suzanne Osten egy Dawn-kóros lány naplójából színpadra állított darabja. A címe: *Irène új élete*. Gyerekeknek játsszák, sok humorral, szívbe markolóan rúdul. Az előadás egyik csúcspontja a Down-kórosokat alakító szereplők Frank Sinatra *New York* című dalára szinte elrepülnek, ám mikor belép egy idegen, újra visszaváltoznak kedves bolondokká. Felfeltámadó és hirtelen elhaló ötletek, tréfák, szexuális játékok fűszerezik az előadást. A gyerekek nevetnek, a felnőtt nézőknek könnybe lábad a szemük. Ugyanezek a színészek este Csehov *Sirályát* játszották – egyszerűen, modernül, szívbe markolóan.

Kívánhat-e magának ennél többet egy marslakó?!

Társasági kronológia (avagy melyik dátumot ünnepeljük idén...)

- Az alakuló közgyűlés időpontja: 1988. december 10.
- Az alakuló közgyűlésen megválasztott vezetőség: elnök: Debreczeni Tibor; elnökhelyettes: Gabnai Katalin; elnökségi tagok: Kaposi László (belső ellenőr), Váczy Zsuzsa (gazdasági vezető).
- A Magyar Drámapedagógiai Társaság a Művelődési Minisztérium központi nyilvántartásába bejegyeztette 1989. január 13-án (122. folyószám alatt).
- Mivel a társadalmi szervezetekre vonatkozó törvény csak 1989 februárjában lépett hatályba, a törvény szerinti bejegyzés 1990. április 18-án történt meg a Fővárosi Bíróságon (1745. nyilvántartási szám alatt).
- *Jelentős jogi változás több kisebb alapszabály-módosítások után: 1999. április 20-tól kiemelten közhasznú szervezetté minősült a Magyar Drámapedagógiai Társaság.*

Improvizáció

– a drámajáték a tanulás szolgálatában –
Írta: David W. Booth és Charles J. Lundy
Fordította: Szentmiklósi Tamás
Szerkesztette: Kaposi László

A szerzőpáros könyvéből idézünk újabb játékokat, gyakorlatokat.

A szerkesztőnek be kell vallania, hogy – bár egy időben meglehetősen sokat foglalkozott a játékok gyűjtésével, feldolgozásával – az alábbiak közül némelyik újat jelentett számára. Másutt pedig a variációk, az egyes játékok „másként is játszható” volta miatt volt érdekes olvasmány az Improvizáció című, jobbára a tanulókat megszólító, vagyis tankönyv-jellegű kiadvány magyar fordítása.

Szobrok

Alkossunk 8-10 fős csoportokat! A gyakorlatot mindig csak az egyik csoport végzi majd, miközben a többiek a közönség szerepét töltik be (nekik is van feladatuk!). Az első csoportból két „szobrász” szobrot mintáz a csoport többi tagjából. A közönség ezután ötleteket ad, hogy a

szobrok kik, mik és hol lehetnének, ha élnének, s mi történhetne velük a jövőben. A szoborcsoport tagjai próbálnak megjeleníteni minél több ötletet. A szobrok ábrázolhatnak eseményt, érzelmi állapotot, de akár helyszínt is. Ha a csoport elakad, a közönség segíthet (pl. egy óriás járja dübörögve a vidéket; nagyon lehül az idő; az emberek éhesek stb.). Formázhatunk olyan szobrot is, ami